

Trei aspecte ale participării politice a diasporei române între 1990 și 2020 (Three Aspects of the Romanian Diaspora's Political Participation Between 1990 and 2020)

Cristian PREDA

Abstract

In 1990, the transition from a totalitarian to a liberal-democratic regime opened a wide debate about political representation. Just as before 1946, during the post-communist period legislative changes regarding elections were very frequent, affecting the stability of the political system. A new challenge was that of the political configuration and the engagement of the diaspora in the democratic process. Three aspects are defining for the political participation of communities living outside Romania. The first concerns the presidential candidacies, the second – the access to voting for Romanian citizens residing abroad and the third - the creation of a deputy reserved for the diaspora.

Key words: Elections, Romanian diaspora, political participation,

În 1990, trecerea de la un regim totalitar la unul democrat-liberal a deschis o dezbatere amplă despre reprezentarea politică¹. La fel ca înainte de 1946, și în anii de după 1989 schimbările legislative privitoare la scrutine au fost foarte frecvente, afectând stabilitatea sistemului politic. O provocare nouă a fost aceea a configurării politice și a angajării diasporei în procesul democratic. Trei aspecte sunt definatorii pentru participarea politică a comunităților care trăiesc în afara României. Primul privește candidaturile la prezidențiale, cel de-al doilea – accesul la vot al cetățenilor români cu domiciliu în străinătate și al treilea – crearea unei deputații rezervate diasporei.

De la papionul lui Ion Rațiu la John Ion Banu

Candidaturile unor români care și-au părăsit țara și au intenționat să revină în fruntea ei sunt cel mai vechi aspect al participării politice a diasporei. Primii doi candidați cu un asemenea profil s-au înscris în cursa pentru Cotroceni chiar în 1990: Ion Rațiu și Radu Cîmpeanu reprezentau cele două partide care dominaseră anii '20 și '30 din secolul XX, cel național-țărănist și cel național-liberal, reinventate în zilele Revoluției. Ei au fost întâmpinați cu ostilitate. Reproșul „n-ați mâncat salam cu soia” a rămas până azi marca unui refuz naționalist al experienței externe. E, totuși, semnificativ faptul că tranziția a debutat electoral cu doi din cei trei prezidențiabili, aceștia explicând că vor să revină de la Londra și, respectiv, de la Paris la București ca să avem, cum s-a spus mai târziu, „o țară ca afară”. Papionul lui Ion Rațiu este, de altfel, și primul simbol postcomunist al modernizării prin occidentalizare². Cetățenii nu le-au acordat celor doi candidați decât 15% din voturi³. Au fost, totuși, cele mai mari scoruri obținute de candidați din diaspora.

În 1992, Mircea Druc obținea încă mai mult de un procent. A fost o opțiune foarte diferită de cele din primul an de libertate: fost prim-ministru al Republicii Moldova, Druc a adus în competiția pentru Cotroceni ideea de candidatură independentă ca și iluzia unionistă, adică

---

¹ Articolul reia ideile expuse pe 11 aprilie 2023 în cadrul unui workshop intitulat „Reziliență, guvernanta și performanța instituțională: perspective naționale și internaționale”, din cadrul *Conferinței Smart Diaspora: Diaspora în învățământul superior, știință, inovare și antreprenoriat*, organizată la Timișoara.

² Preiau expresia de la Bertrand Badie, *L'État importé. L'occidentalisation de l'ordre politique*, Fayard, Paris, 1992.

³ Cu 1.529.188 de voturi, Radu Cîmpeanu a adunat 10,64% din opțiunile exprimate, iar Ion Rațiu, cu 617.007 voturi a obținut 4,29% din total.

„topirea” micii republici ce tocmai fusese formată la Est de Prut într-o patrie-mamă foarte indiferentă⁴.

Patru ani mai târziu, a revenit în cursa pentru jilțul de la Cotroceni Cîmpeanu, de data asta ca împământenit. Și susținut de Alianța Națională Liberală Ecologistă, propriul său partid – PNL Cîmpeanu – unindu-și forțele cu Alternativa Verde Ecologistă și cu o altă facțiune penelistă, și anume Uniunea Liberală Brătianu. Aceasta își luase numele de la Ion Brătianu, exilat și el pe malurile Senei, dar cunoscut sub porecla Cartof⁵. Era inaugurată astfel o perioadă în care candidatura externă va rima cu ridicolul.

În 2000, Paul Philippe de Hohenzollern ilustrează ceea ce inamicii le reproșaseră lui Rațiu și Cîmpeanu cu un deceniu în urmă, și anume ignorarea realității României: într-adevăr, născut la Paris din căsătoria morganatică a lui Carol al II-lea cu Zizi Lambrino, cel supranumit *Prince Paul* avusese cetățenie britanică, dar renunțase la ea⁶. Dincolo de cunoașterea extrem de precară a limbii române, care transforma orice apariție a sa într-o scenă caraghioasă, candidatul era rătăcit în hățiușul partizan: Partidul Reconcilierii Naționale, care îi susținea candidatura, semna în plină campanie electorală un acord de cooperare și cu formațiunea lui Ion Iliescu⁷.

În următoarele trei scrutine – 2004, 2009 și 2014 – nimeni din diaspora nu a mai reușit să se înscrie în cursa pentru funcția supremă. Pentru primul dintre aceste trei teste a fost, totuși, anunțată o încercare: cea a Liei Roberts. Emigrată în 1979 în Statele Unite ale Americii, membră a Republicanilor din Nevada, ea a vrut să participe la cursa prezidențială și era, la un moment dat, creditată de presă cu șansa de a ocupa locul al patrulea⁸. Picată din cer, a dispărut la fel de repede cum a și apărut.

Abia în 2019, un candidat rezident în SUA a reușit să se prezinte la alegerile pentru Cotroceni. Pe nume John Ion Banu, el s-a stabilit peste Ocean în 1985, când avea 25 de ani, și a creat în 2017 Partidul Națiunea Română. Simpatiile sale republicane din America au fost convertite acasă într-un discurs sceptic față de UE⁹.

Dincolo de precaritatea electorală, încercările unor români din diaspora de a accede la președinție nu au avut legătură cu reprezentarea intereselor acesteia, ci mai curând cu exportul unor idei sau ambiții croite în Occident sau, într-un caz, la Est, în Moldova sau, poate, chiar mai departe.

De la cozile la ambasade la votul prin corespondență

Problema principală a fost constituirea corpului electoral care nu trăia în România. Operațiunea s-a dovedit foarte anevoioasă. La drept vorbind, numărarea românilor emigrați după 1989 a pus la grea încercare autoritățile. Primul val postrevoluționar – care a fost în mare măsură

---

⁴ Detalii la Mircea Mureșan, *Destinația Cotroceni. Alegerile prezidențiale în România 1990-2014*, cuvânt înainte de Marcela Sălăgean, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2019, pp. 95 și 98. Mircea Druc a adunat 326.521 de voturi, adică 2,74% din totalul opțiunilor.

⁵ Informații despre aceste micro-partide pot fi găsite la Cristian Preda, *25 de ani și câteva sute de partide*, Baroque Books & Arts, București, 2015, pp. 94-95 și 150. La scrutinul din 1996, Cîmpeanu a strâns 43078 de voturi (0,35%).

⁶ Informație consemnată de Andreea Brătîlă, „Ultima zi de depunere a candidaturilor”, *Ziua*, 26 octombrie 2000, p. 3.

⁷ Mircea Mureșan, *op. cit.*, p. 225. Cu cele 55238 de voturi, prințul a obținut 0,49% din voturile exprimate în 2000.

⁸ Amănunte în articolul lui Petre Dobrescu, „Lia Roberts ar ieși pe locul patru în alegerile prezidențiale”, *Libertatea*, 6 februarie 2004. Articolul poate fi citit la adresa <https://www.libertatea.ro/stiri/lia-roberts-ar-iesi-pe-locul-patru-in-alegerile-prezidentiale-80060> [site consultat pe 4 martie 2023].

⁹ Cu 25769 de voturi, scorul lui John Ion Banu a fost de 0,3% din total. Detalii despre profilul său pot fi descoperite în interviul <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/alegeri-prezidentiale-2019/candidatul-la-prezidentiale-de-care-n-a-azut-nimeni-john-ion-banu-well-pro-european-inseamna-sa-fii-cu-totul-vandut-1199442> [site accesat pe 11 martie 2023].

o „migrație etnică”¹⁰, a nemților, maghiarilor și evreilor – a fost înregistrat în statistici ca unul ce a cuprins un maxim de 100 de mii de persoane în 1990 și care s-a diminuat semnificativ, de la an la an, ajungând să fie de șase ori mai slab în 1994¹¹. Nu e, însă, deloc clar cât de fiabile erau aceste cifre: calcule făcute la începutul anilor 2000 au arătat, de pildă, că numărul de cereri de azil politic depuse între 1990 și 1994 în țările occidentale a fost de 347 de mii, o dată și jumătate mai multe decât totalul emigranților numărați de Statistica de la București pentru intervalul respectiv¹².

Când plecarea din țară n-a mai fost etnică, ci migrație pentru muncă și a devenit – pentru o parte semnificativă a ei – „temporară”¹³, „pendulară”¹⁴ sau „sezonieră”¹⁵, statisticile s-au complicat și mai mult, fiindcă au trebuit să deosebească între cei care au emigrat definitiv și cei care au petrecut perioade mai scurte sau mai lungi de timp în străinătate. În anul care a precedat aderarea României la UE, emigrația temporară era, potrivit unei evaluări solide, de 2,2 milioane de persoane, pentru ca în 2007 să crească deja cu jumătate de milion¹⁶. Totalul persoanelor luate în seamă a cunoscut variații importante, între altele și fiindcă modalitatea de înregistrare s-a tot schimbat. De pildă, *Anuarul Statistic* din 2013 vorbea despre „stocul emigranților români” și-l evalua la 2,34 de milioane, pentru ca, în 2015, cifra dată publicității să depășească pragul de trei milioane, majoritatea covârșitoare – și anume de 2,66 de milioane – provenind din raportările făcute în state ale UE¹⁷. Datele provizorii ale recensământului din 2022 au anunțat o scădere a populației rezidente cu 1,1 milioane de persoane într-un deceniu¹⁸. Ele au alimentat speculațiile privitoare la masivitatea unui flux recent de plecări din țară. Exagerările n-au lipsit: iar dacă unii au ajuns să vorbească în 2015 despre 4 milioane de români în afara granițelor¹⁹, estimare confirmată și șase ani mai târziu²⁰, alții, inclusiv oficiali guvernamentali, nu s-au sfiit să pluseze și să declare că numărul românilor ce nu trăiesc în patria-mamă s-ar ridica – în zilele noastre – la opt, nouă sau chiar zece milioane de persoane²¹. Singurul lucru cert este numărul celor care au

---

¹⁰ Expresia îi aparține lui Traian Rotariu, *Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice*, Polirom, Iași, 2009, p. 212.

¹¹ Anuarul statistic al României din 1995, editat de Comisia Națională pentru Statistică, consemnează la p. 137 un număr de 207.833 de emigranți: 96 929 – în 1990, 44 160 – în 1991, 31 152 – în 1992, 18 446 – în 1993 și 17 146 – în 1994. Dacă în primul an de după Revoluție plecările spre Germania reprezentau mai bine de două treimi din total, iar către Ungaria alte 11 procente, în 1994 cifrele celor care pleacă să trăiască în Italia, Canada sau Austria devin comparabile cu cele referitoare la Ungaria.

¹² În cartea sa *Visibles, mais peu nombreux. Les circulations migratoires roumaines après 1989*, Éditions de la Maison des Sciences de l’Homme, Paris, 2003, Dana Diminescu indică un total de 347 de mii de cereri de azil politic. Citez după un fragment al acestei lucrări apărut în traducere românească în volumul coordonat de Remus Gabriel Anghel, Istvan Horváth, sub titlul *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Polirom, Iași, 2009, p. 46.

¹³ Expresie folosită de Dumitru Sandu, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Polirom, Iași, 2010, p. 35 și urm.

¹⁴ Expresie folosită de Dana Diminescu în lucrarea citată mai sus.

¹⁵ Adică mai scurtă de un an, cf. Traian Rotariu, Luminița Dumănescu, Mihaela Hărăguș, *Demografia României în perioada postbelică (1948-2015)*, Polirom, Iași, 2017, p. 134, nota 5.

¹⁶ Dumitru Sandu, *op. cit.*, p. 38.

¹⁷ Traian Rotariu, Luminița Dumănescu, Mihaela Hărăguș, *op. cit.*, p. 135 notele 6 și 7.

¹⁸ Datele anunțate pe 30 decembrie 2020 pot fi consultate la adresa: <https://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2022/12/Date-provizorii-RPL-cu-anexe-30122022.pdf> [site accesat pe 8 martie 2023].

¹⁹ Sursa e <https://www.revistasinteza.ro/romania-din-afara-romaniei> [site consultat pe 21 martie 2023].

²⁰ Sursa din 2021: <https://www.g4media.ro/4-milioane-de-romani-rezidenti-in-italia-marea-britanie-spania-si-germania-statistica-romanilor-stabiliti-in-alte-state.html> [site consultat pe 21 martie 2023].

²¹ Cifra de 9,7 milioane a fost avansată în 2019 de o secretară de stat de la MAE – <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-23274974-aproximativ-9-7-milioane-romani-sunt-plecati-strainatate-ministru-principala-solicitare-diasporei-este-legata-infrastructura.htm> –, diminuată la circa 8 milioane de un succesori de-al ei în 2021 – <https://www.romaniatv.net/cati-romani-sunt-plecati-in-diaspora-secretar-de-stat-depasim-8-milioane-de-romani-in->

obținut un pașaport românesc cu menționarea domiciliului în străinătate: la 28 februarie 2023 era vorba despre 984.098 de persoane, din care mai bine de jumătate locuiau în Moldova (298.893), Germania (133.759) și Italia (101.513)²².

Din punct de vedere al drepturilor electorale, cetățenii din diaspora au fost mai întâi excluși. Prima reglementare privind alegerile menționa explicit că „pot candida numai cetățenii cu domiciliul în țară, care au o profesiune sau ocupație legală”²³. Legea din 1992 corecta într-o anumită măsură lucrurile și prevedea posibilitatea înscrierii „cetățenilor români cu domiciliul în străinătate – la cerere – în listele electorale permanente ale localității în care s-au născut sau în care au avut ultimul domiciliu în țară”²⁴. Abia o lege adoptată la (aproape) două decenii de la căderea regimului Ceaușescu îi pune pe picior de egalitate pe cetățenii români cu domiciliul în România și pe cei cu „domiciliul sau reședința în afara țării”: declarând că toți „beneficiază de aceleași drepturi”, legea cerea ca ei să fie înscriși în același Registru electoral și organiza secții de votare nu doar în misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale României din străinătate, ci și în alte localități unde locuiau, studiau sau munceau români, cu acordul guvernului din țara respectivă²⁵. Legea din 2015 pierde referința explicită la egalitatea cetățenilor români din țară și din afara ei, vorbind doar despre exercitarea de către cei din urmă a dreptului de vot²⁶. Ea a fost, însă, baza unei modificări esențiale în privința participării diasporei.

Modificarea s-a făcut în urma unei controverse aprinse. Ea a însoțit scrutinele prezidențiale din 2009 și 2014, când cetățenii români cu domiciliu sau rezidență în străinătate au așteptat ore în șir la coadă pentru a putea vota, iar unii dintre ei nu au putut face acest lucru²⁷. Disputa a fost alimentată și de o interpretare a rezultatului de la alegerile pentru Cotroceni: constatând că în 2009 voturile din străinătate au mers într-o proporție covârșitoare către unul dintre finaliști, către cel care a ieșit învingător, adversarii acestuia au cerut ca accesul românilor din diaspora la urne să nu mai fie nelimitat. În 2011, liderul unui partid foarte influent propunea ca votul să fie condiționat de plata unui impozit în România²⁸. Ajuns președinte interimar în anul următor, același politician

---

[afara-granitelor_6866641.html](https://www.afara-granitelor.ro/afara-granitelor_6866641.html). Recent, o organizație care caută să constituie rețele în comunitățile de români din afara României a vorbit despre 10 milioane: <https://spotmedia.ro/stiri/social/generatia-a-doua-de-emigrati-urca-spre-10-milioane-numarul-romanilor-din-strainatate-distributia-pe-tari> [site-uri consultate pe 22 martie 2023]. Unii spun că numără și românii plecați din țară înainte de 1989, dar alții nu indică nimic de acest fel.

²² Date complete pot fi obținute de la adresa <https://pasapoarte.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2023/03/Numar-CRDS-activi-la-28-februarie-2023-pe-state.pdf> [site consultat pe 29 martie 2023].

²³ „Decret-lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea Parlamentului și a Președintelui României”, art. 9, apud Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, ediție revăzută și adăugită, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2000, p. 811.

²⁴ Legea nr. 68 din 15 iulie 1992 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, art. 8 (1), text accesibil la adresa https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act_text?idt=12169 [site consultat pe 11 martie 2023].

²⁵ *Legea 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali*, art. 3 (3), 18 (8) și 22 (1). Textul poate fi consultat la https://www.cdep.ro/proiecte/2008/000/10/5/leg_pl015_08.pdf [site accesat pe 11 martie 2023].

²⁶ *Legea 208/2015 privind alegerea Senatului a Camerei Deputaților, precum și pentru organizarea și funcționarea Autorității Electorale Permanente*, art. 2 (3). Textul ei poate fi consultat la https://www.cdep.ro/pls/proiecte/docs/2015/pr445_15.pdf [site accesat pe 11 martie 2023].

²⁷ Informații despre votarea la prezidențialele din 2009 și 2014: https://stirileprotv.ro/stiri/alegeri_2009/romanii-din-strainatate-cu-mic-cu-mare-la-vot.html și <https://www.digi24.ro/special/dosare/cotroceni-2014/alegeri-prezidentiale-2014-participare-record-la-vot-in-strainatate-161-054-de-alegatori-316299> [site-uri consultate pe 13 martie 2023].

²⁸ Este vorba despre Crin Antonescu, în acel moment președinte al PNL: <https://cursdeguvernare.ro/antonescu-propune-ca-romanii-din-strainatate-sa-voteze-in-tara-doaar-daca-platesc-un-impozit-aici.html> [site consultat pe 8 martie 2023].

cerea, împreună cu aliatul său politic de atunci, ca românii din afara granițelor să fie scoși din calculul cvorumului pentru referendum, după ce o asemenea consultare tocmai se ținuse și nu dăduse satisfacție celor doi²⁹. Lucrurile nu au mers în acea direcție, chiar dacă în 2014 numărul secțiilor de vot din afara României a fost de 294, câte fuseseră și la precedentele alegeri, iar cozile au devenit și mai mari, la fel ca frustrările³⁰. O revoluție instituțională se va produce în 2016, odată cu legiferarea votului prin corespondență, aplicabil tuturor românilor, indiferent de domiciliu sau rezidență³¹. Numărul secțiilor de votare din străinătate a sporit și el: în 2020 au fost amenajate 751³².

Cifrele vădesc foarte clar schimbarea semnificativă a dimensiunilor participării electorale a diasporei. În 2009, votaseră la prezidențiale, în al doilea tur, 146 de mii de cetățeni³³; în 2014, au fost aproape 380 de mii³⁴, pentru ca la ultimul scrutin prezidențial să se prezinte la urne sau să voteze prin corespondență aproape un milion de români din afara României³⁵. La legislative, interesul n-a fost atât de mare, dar progresia e și-n acest caz semnificativă: în 2016, au votat puțin peste 110 mii, dar în 2020 cifra a crescut la 262.178 de votanți. Comparația cu 2008 și 2012, când la urne veniseră 24.008 și, respectiv, 61.114 alegători nu are nevoie de comentarii³⁶. Ce era înainte de 2008 nu știm, fiindcă legea ascundea voturile din străinătate într-un coș mai mare.

De la bucureștenizarea diasporei la împărțirea lumii în colegii electorale românești

Decretul-lege din martie 1990 a făcut din comunitățile diasporei un soi de cartier al Bucureștiului: într-adevăr, cetățenii care se aflau în străinătate în ziua scrutinului și lucrătorii din ambasade votau la misiunile diplomatice ale României, iar opțiunile lor erau contabilizate ca și cum secțiile de votare respective aparțineau de circumscripția electorală a municipiului București³⁷. Legea din 1992 a păstrat bucureștenizarea diasporenilor³⁸. Care a durat până în 2008, când se constituie pentru prima dată o circumscripție distinctă pentru românii din străinătate – a 43-a³⁹. Și cum în acel an debuta experimentul divizării circumscripțiilor în colegii, în noua

---

²⁹ Sabina Fati a scris în vara lui 2012 despre poziția îmbrățișată atunci de către premierul Victor Ponta și de președintele interimar Crin Antonescu: <https://moldova.europalibera.org/a/24670844.html> [site consultat pe 8 martie 2023].

³⁰ Cf. informațiilor oficiale ale MAE - <https://www.mae.ro/node/28812> [site consultat pe 13 martie 2023].

³¹ Textul Hotărârii de guvern din 18 februarie 2018: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAFis/176011> [site consultat pe 13 martie 2023].

³² Cf. informațiilor de la BEC: https://parlamentare2020.bec.ro/wp-content/uploads/2020/12/com_1423.pdf [site consultat pe 6 martie 2023].

³³ Conform datelor de la MAE: <https://www.mae.ro/node/28812> [site consultat pe 13 martie 2023].

³⁴ Un articol din 2019 reamintea situația <https://www.libertatea.ro/stiri/prezenta-record-in-diaspora-cum-au-votat-romanii-din-strainatate-la-scrutinele-anterioare-2795775> [site consultat pe 14 martie 2023].

³⁵ O reacție la cald, imediat după închiderea urnelor: <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/alegeri-prezidentiale-2019/vot-diaspora-alegeri-prezidentiale-2019-turul-doi-romanii-din-strainatate-isi-pot-exprima-dreptul-la-vot-timp-de-trei-zile-1220106> [site consultat pe 14 martie 2023].

³⁶ Cf. comunicărilor de la Biroul Electoral Central din 2020 (https://parlamentare2020.bec.ro/wp-content/uploads/2020/12/pv_1497.pdf), din 2016 (https://parlamentare2016.bec.ro/wp-content/uploads/2016/12/7/42_anexa_ANEXA12%20MAE_134769.pdf), din 2012 (http://alegeri.roaep.ro/?alegeri=alegeri-parlamentul-romaniei-2012-14_05_2014) și din 2008 (<http://alegeri.roaep.ro/?alegeri=test-parlamentare>) [site-uri consultate pe 6 martie 2023].

³⁷ *Decret-lege nr. 92 din 14 martie 1990*..., art. 19, *loc. cit.*, p. 812.

³⁸ Cf. art. 20 al legii electorale din 1992.

³⁹ Un martor ocular a relatat că ideea i-a aparținut lui Titus Corlățean și a fost sprijinită de Mircea Geoană, care era în acel moment președintele PSD: v. Miron Mîțrea, *Campanii electorale 1996-2004*, Editura Muntenia, Constanța, 2015, p. 71.

circumscripție erau create patru colegii de deputați și două de senatori⁴⁰. Printr-o hotărâre a guvernului, lumea era împărțită în patru diviziuni electorale românești: prima cuprindea cele 27 de state-membre ale UE din acel moment, plus Andorra, Elveția, Islanda, Liechtenstein, Monaco, Norvegia, San Marino și Vatican; a doua era alcătuită din restul statelor europene, fostele republici sovietice, inclusiv Moldova, și 22 de state din Asia, inclusiv India; a treia reunea cele două Americi, Australia și țările din Pacific, iar cea de-a patrulea acoperea Africa, Peninsula Arabă și Orientul Mijlociu extins până în Afganistan și chiar în Pakistan⁴¹. Dacă acest din urmă stat, din rațiuni geopolitice, nu figura în același colegiu cu India, în schimb Maldive și Croația erau împreună într-un altul. În legea din 2015, aflată și azi în vigoare, biroul circumscripției 43 era la București, iar mandatele puse în joc rămâneau tot șase, chiar dacă erau abolite colegiile⁴². Spre deosebire de mandatele rezervate minorităților, care-și au locul în Camera Deputaților, cele rezervate diasporei sunt în număr fix și sunt distribuite în ambele camere, cum s-a fixat în 2008⁴³.

Caracteristica principală a reprezentării politice a diasporei în circumscripția 43 este fragmentarea. În acest moment, mandatele de la Camera Deputaților sunt împărțite între patru partide, iar la Senat – între două⁴⁴. În legislatura anterioară, mandatele de la Cameră au fost împărțite între trei partide, iar cele de la Senat între două⁴⁵. Legislatura 2012-2016 fusese și ea dominată de fragmentarea reprezentării: cei patru deputați din camera inferioară fuseseră susținuți de trei partide⁴⁶, iar cei doi senatori proveneau și ei din partide diferite⁴⁷. Așa fusese și cu ocazia primei alegeri a unor reprezentanți ai diasporei, chiar dacă partidele nu fuseseră aceleași⁴⁸. Repartiția pe partide a mandatelor este indicată mai jos, în tabelul 1.

Partid	PDL	PNL	PSD	UDMR	PC	PP-DD	PMP	USR	Plus	AUR
Deputați	4	2	1	1	1	1	2	2	1	1
Senatori	2	3	1	-	-	-	-	2	-	-

⁴⁰ Cf. art. 10 și 11 (f) ale legii electorale din 2008.

⁴¹ Este vorba despre „HG nr. 802 din 31 iulie 2008”, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 595 din 8 august 2008. Delimitarea colegiilor din străinătate poate fi consultată la

http://becparlamentare2008.roaep.ro/coleguni/romani_strainatate.pdf [site accesat pe 25 martie 2023].

⁴² Cf. art. 13 (1) al legii din 2015.

⁴³ Mandatele rezervate minorităților, altele decât cea maghiară, au evoluat între un minim de 11 (înregistrat în 1990) și un maxim de 18 (le majoritatea celorlalte scrutine).

⁴⁴ Este vorba despre Valentin-Ilie Făgărășian (PNL) și Ștefan-Iulian Lőrincz (USR). Boris Volosafii (AUR) și Simona Tulbure (Plus) la Camera Deputaților și, respectiv, despre Viorel Riceard Badea (PNL) și Radu-Mihai Mihail (USR) la Senat. Pentru informații suplimentare: <https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?idl=1&cir=43> și <https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?idl=1&cir=43&cam=1> [site-uri consultate pe 5 martie 2023].

⁴⁵ La Senat, V. R. Badea și R.-M. Mihail (menționați în nota anterioară), iar la Cameră – Constantin Codreanu și Doru Petrișor Coliu de la PMP, Mihai Voicu (PNL) și Manuel Costescu (USR), înlocuit de Nicolae-Daniel Popescu, de la același partid. Pentru informații suplimentare, inclusiv CV-urile deputaților și senatorilor:

<https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?leg=2016&cir=43&cam=1> și

<https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?leg=2016&cir=43&cam=2> [site-uri consultate pe 5 martie 2023].

⁴⁶ Este vorba despre Aurelian Mihai (PP-DD), Eugen Tomac (PDL), Mircea Lubanovici (PDL) și Ovidiu-Alexandru Raetchi (PC). Informații la <https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?leg=2012&cir=43&cam=2> [site consultat pe 5 martie 2023].

⁴⁷ Este vorba despre Viorel Riceard Badea (ales pe listele PDL) și Adrian Anghel (PSD). Informații despre cei doi la <https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?leg=2012&cir=43&cam=1> [site consultat pe 5 martie 2023].

⁴⁸ În 2008-2012, doi dintre deputați – William Brânză și Mircea Lubanovici veneau de la PDL –, iar ceilalți doi de la PSD (Tudor Panțiru) și, respectiv, de la UDMR (Kötö Iosif). La Senat, cele două mandate le-au revenit lui Viorel Riceard Badea (PDL) și Raymond Luca (PNL). Pentru detalii referitoare la Camera Deputaților, v.

<https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?leg=2008&cir=43&cam=2>, iar pentru Senat – v.

<https://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.ce?leg=2008&cir=43&cam=1> [site-uri consultate pe 5 martie 2023].

Tabel 1: Repartizarea mandatelor diasporei

Ce sare în ochi e slaba performanță a stângii și, în particular, a PSD, cel mai influent partid din ultimii 30 de ani și care abia a câștigat câte un mandat în fiecare cameră. Performanța contrastează cu importanța acordată în statute diasporei, un aspect în privința căruia, după cum s-a observat deja, nimeni nu-i întrece pe social-democrații români⁴⁹. E de notat și instabilitatea reprezentării românilor din afara României. Doar trei persoane au fost realese: Mircea Lubanovici (PDL) a avut două mandate de deputat, Radu-Mihai Mihail (USR) – două mandate de senator, iar Viorel Riceard Badea a câștigat de patru ori fotoliul de senator, cu sprijin pedelist, apoi penelist.

Reprezentarea diasporei e puternic dezechilibrată din punctul de vedere al sexului: între cei 20 deputați și senatori aleși între 2008 și 2020, s-a aflat o singură femeie, confirmând astfel observațiile despre subreprezentarea pe listele de partid a acestui gen⁵⁰. Și mai interesant e faptul că domiciliul, studiile sau munca în străinătate nu sunt corelate cu succesul în alegeri, cum rezultă din tabelul 2.

Nume	Domiciliu în străinătate	Studii în afara țării	Muncă în afara țării
Anghel A.	Nu	Da / SUA	Da / SUA
Badea V.-R.	Nu	Nu	Nu
Brânză W.	Nu	Da / FR	Nu
Codreanu C.	Da / MD	Da / MD	Da / MD, UKR
Coliu P.	Nu	Nu	Nu
Costescu M.	Nu	Da / SUA	Da / SUA, UK
Făgărășian V.-I.	Da / IT	Da / IT	Da / IT
Lórinz Ș.-I.	Da / ESP	Da / ESP	Da / ESP
Lubanovici M.	Da / SUA	Da / SUA	Da / SUA
Luca R.	Nu	Nu	Nu
Kötö I.	Nu	Nu	Nu
Mihai A.	Da / ESP	Nu	Da / ESP
Mihail R.-M.	Da / FR	Da / FR	Da / FR
Panțiru T.	Da / MD	Da / MD	Da / FR, SUA
Popescu N.-D.	Da / UK	Nu	Da / UK
Raetchi O.-A.	Nu	Nu	Nu
Tomac E.	Nu	Da / UKR	Nu
Tulbure S.	Da / LUX	Da / UK	Da / LUX
Voicu M.	Nu	Nu	Nu
Volosatî B.	Da / MD	Da / MD	Da / MD

Tabelul 2: Situația reprezentanților diasporei după domiciliu, studii și loc de muncă

Dacă Lubanovici și Mihail domiciliau, studiaseră și munciseră în afara României, campionul alegerilor în diaspora nu a avut vreuna din aceste experiențe. În cazul său, ceea ce pare determinant în conectarea cu comunitățile din afara României e poziția pe care a ocupat-o în cadrul departamentelor care s-au ocupat – la guvern și, respectiv, la MAE – cu cei cărora li s-a spus mai întâi „românii de peste hotare” și mai apoi „românii de pretutindeni”⁵¹. În general vorbind, doar

⁴⁹ E observația făcută, după numărarea cuvintelor și articolelor din statutele a opt partide, de către Gabriela Borz, „Political Parties and Diaspora: A Case Study of Romanian Parties’ Involvement Abroad”, *Parliamentary Affairs*, 73 (2020), p. 908.

⁵⁰ O afirmă, de pildă, un raport al fundației social-democrate germane Friedrich Ebert realizat în 2021 de Ionela Băluță și Claudiu Tufiș sub titlul *Reprezentarea politică a femeilor din România*, p. 15.

⁵¹ Informații în fișa <https://www.senat.ro/FisaSenator.aspx?ParlamentarID=18026337-85cd-4751-b1fe-08d6ad555c8e> [site consultat pe 20 martie 2023]. Observația despre Badea a fost făcută și de Sergiu Gherghina,

jumătate din cei aleși în circumscripția 43 aveau domiciliul în străinătate, din care trei în Moldova, doi în Spania și câte unul în Franța, Italia, Luxemburg, Marea Britanie, Spania și Statele Unite. 60% dintre ei au studiat în afara României și tot 60% au lucrat, înainte de deputăție în țări străine⁵².

Concluzie

Participarea politică a comunităților de români din diaspora e una dintre noutățile absolute pe care epoca de după 1989 le-a adus în viața noastră democratică. Ea a evoluat de la stadiul în care personalități ce trăiau în afara României s-au înscris în cursa pentru președinție la cel în care sute de mii de cetățeni s-au mobilizat în alegeri – mai cu seamă la cele prezidențiale, dar și la legislative – cu gândul că pot determina astfel, de la mii de km distanță, linia politică a țării de origine. Transformarea a fost posibilă doar după ce corpul electoral din diaspora s-a putut constitui în mod efectiv: dacă inițial, cetățenii români puteau merge la urne doar în ambasade și consulate puține la număr, iar voturile lor erau contabilizate ca și cum ar fi fost exprimate în Capitală, în ultimii ani, ei beneficiază de mult mai multe secții de votare, ca și de votul prin corespondență pentru a desemna atât președintele, cât și deputați și senatori ai unei circumscripții a diasporei.

Creșterea numerică a comunităților de cetățeni născuți în România care au ales să trăiască sau să muncească în străinătate e astfel tradusă politic. Ar fi interesant de studiat cum anume se suprapun participarea de la distanță la viața democratică din țara de origine și cultura politică asimilată în țările care-i găzduiesc, mai ales în cele din UE, care oferă și posibilitatea unei participări speciale la scrutinele locale și europene. Dacă la începutul democratizării românești, în anii 1840, candidații la domnia Valahiei își făceau campanie la Paris și la Bruxelles⁵³, azi, aproape două secole mai târziu, sute de mii de cetățeni născuți în România fac campanie și aleg autoritățile din țara în care s-au născut, dar și din cea care le-a oferit un al doilea pașaport.

Bibliografie

Lucrări de specialitate:

- ANGHEL, Remus Gabriel; HORVATH, Istvan, *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Polirom, Iași, 2009.
- BADIE, Bertrand, *L'État importé. L'occidentalisation de l'ordre politique*, Fayard, Paris, 1992.
- BĂLUȚĂ, Ionela; TUFİȘ, Claudiu, *Reprezentarea politică a femeilor din România*, Friedrich Ebert Stiftung, București, 2021.
- BORZ, Gabriela, „Political Parties and Diaspora: A Case Study of Romanian Parties' Involvement Abroad”, *Parliamentary Affairs*, 73 (2020).
- BRĂTILĂ, Andreea, „Ultima zi de depunere a candidaturilor”, *Ziua*, 26 octombrie 2000.
- DIMINESCU, Dana, *Visibles, mais peu nombreux. Les circulations migratoires roumaines après 1989*, Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris, 2003.
- DOBRESCU, Petre, „Lia Roberts ar ieși pe locul patru în alegerile prezidențiale”, *Libertatea*, 6 februarie 2004.

Sorina Soare, „The organization of Romanian parties abroad”, in Tudi Kernalegenn and Emilie van Haute (edited by), *Political Parties Abroad. A New Arena for Party Politics*, Routledge, London & New York, 2020, p. 89.

⁵² Un studiu recent despre AUR pune în evidență rolul determinant al asociațiilor de emigranți în mobilizarea politică a alegătorilor: Sorina Soare, Claudiu Tufiș, „Saved by the diaspora? The case of the Alliance for the Union of Romanians”, *European Political Science*, 22 (2023), pp. 101-118.

⁵³ Pentru acest aspect, v. Cristian Preda, *Români fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Polirom, Iași, 2021, p. 49.

GHERGHINA, Sergiu; SOARE, Sorina, „The organization of Romanian parties abroad”, in KERNALEGENN, Tudi; VAN HAUTE, Emilie (edited by), *Political Parties Abroad. A New Arena for Party Politics*, Routledge, London & New York, 2020.

IONESCU, Cristian, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, ediție revăzută și adăugită, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 2000.

MITREA, Miron, *Campanii electorale 1996-2004*, Editura Muntenia, Constanța, 2015.

MUREȘAN, Mircea, *Destinația Cotroceni. Alegerile prezidențiale în România 1990-2014*, cuvânt înainte de Marcela Sălăgean, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2019.

PREDA, Cristian, *25 de ani și câteva sute de partide*, Baroque Books & Arts, București, 2015.

PREDA, Cristian, *Rumânii fericiți. vot și putere de la 1831 până în prezent*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Polirom, Iași, 2021.

ROTARIU, Traian, *Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice*, Polirom, Iași, 2009.

ROTARIU, Traian; DUMĂNESCU, Luminița; HĂRĂGUȘ, Mihaela, *Demografia României în perioada postbelică (1948-2015)*, Polirom, Iași, 2017.

SANDU, Dumitru, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Polirom, Iași, 2010.

SOARE, Sorina; TUFIȘ, Claudiu, „Saved by the diaspora? The case of the Alliance for the Union of Romanians”, *European Political Science*, 22 (2023).

Resurse electronice:

<http://alegeri.roaep.ro>
<http://becparlamentare2008.roaep.ro>
<https://www.cdep.ro>
<https://cursdeguvernare.ro>
<https://www.digi24.ro>
<https://www.hotnews.ro>
<https://legislatie.just.ro>
<https://www.libertatea.ro>
<https://www.mae.ro>
<https://moldova.europalibera.org>
<https://parlamentare2016.bec.ro>
<https://parlamentare2020.bec.ro>
<https://pasapoarte.mai.gov.ro>
<https://www.recensamantromania.ro>
<https://www.revistasinteza.ro>
<https://www.romaniatv.net>
<https://www.senat.ro>
<https://spotmedia.ro>
<https://stirileprotv.ro>